

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
HELLENIC REPUBLIC

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΑΧΑΪΑΣ

MINISTRY OF CULTURE
EPHORATE OF ANTIQUITIES
OF ACHAEA

Αναστασία Κουμούση

Anastasia Koumoussi

ΡΩΜΑΪΚΟ ΩΔΕΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

Διαμόρφωση περιβάλλοντα χώρου,
φωτισμός ανάδειξης και λειτουργικός

ROMAN ODEUM OF PATRAS

Landscaping of the surrounding area,
enhancement and functional lighting

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ / CONTENTS

02 -- Το Έργο	20 -- Εργασίες διαμόρφωσης περιβάλλοντα χώρου
03 -- The project	21 -- Landscaping of the surrounding area
06 -- Το μνημείο	26 -- Κτήριο εξυπηρέτησης κοινού και εργαζομένων
07 -- The monument	27 -- Visitor and employees service building
12 -- Ο περιβάλλον χώρος του Ωδείου πριν την έναρξη του έργου	30 -- Φωτισμός ανάδειξης και λειτουργικός του περιβάλλοντα χώρου και των εκδηλώσεων
13 -- The surroundings of the Odeum before the beginning of the project	31 -- Enhancement lighting, functional lighting of the surrounding area and the events
16 -- Η αρχαιολογική έρευνα των ετών 2024-2025	36 -- Επιλεγμένη βιβλιογραφία
17 -- The archaeological research from 2024 to 2025	-- Selected bibliography

-- Συντελεστές του έργου
-- Project contributors

ΤΟ ΈΡΓΟ

Το έργο «Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου και φωτισμός ανάδειξης και λειτουργικός Ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών» υλοποιήθηκε, στο διάστημα από 29.01.2024 έως 30.11.2025, με αυτεπιστασία από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας με αυτεπιστασία και αρχικό προϋπολογισμό 610.000 €, στο πλαίσιο του Άξονα Προτεραιότητας 4Α Ενίσχυση υποδομών στο πλαίσιο της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας του ΕΣΠΑ «Δυτική Ελλάδα 2021-2027». Περιλάμβανε τρία υποέργα: “Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου Ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών”, προϋπολογισμού 355.000,00 €, “Χώροι εξυπηρέτησης κοινού και εργαζομένων Ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών”, προϋπολογισμού 95.000,00 € και “Προμήθεια φωτιστικών ειδών και πινάκων Η/Μ του Ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών”, προϋπολογισμού 160.000,00 €. Μετά τη συμβασιοποίηση των υποέργων 2 και 3 και την αναμόρφωση του προϋπολογισμού του υποέργου 1, η τελική δαπάνη διαμορφώθηκε σε 593.500,00 €. Η απορρόφηση των πιστώσεων ανήλθε σε ποσοστό 99,95%. Για την υλοποίηση των υποέργων 2 και 3 διενεργήθηκαν δημόσιοι διαγωνισμοί. Στο έργο απασχολήθηκαν συνολικά 21 άτομα όλων των ειδικοτήτων, Τακτικό προσωπικό της Εφορείας και προσωπικό ορισμένου χρόνου.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '60 το ρωμαϊκό Ωδείο είχε αποκτήσει τη μορφή αναστηλωμένου ερειπίου, μετά τη μερική αναστήλωση των κατακόρυφων τοιχοποιιών του σκηνικού οικοδομήματος και την αναμαρμάρωση των εδωλίων του κοίλου και της ορχήστρας, που είχαν πραγματοποιηθεί, με χρηματοδότηση του Πατρινού αρχιτέκτονα Ιωάννη Βασιλείου και εποπτεία της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Αυτή η κατάσταση του μνημείου, σε συνδυασμό με την από το 1986 συνεχή χρήση του ως χώρου πολιτιστικών εκδηλώσεων, είχαν επιβαρύνει τη στατική του επάρκεια, ενώ ήταν απαγορευτική η περιήγηση περιμετρικά στο μνημείο.

Η σπουδαιότητα του Ωδείου, η επιτακτική ανάγκη λήψης μέτρων, όχι μόνο ανάσχεσης των φθορών, αλλά και γενικότερης συντήρησης και ανάδειξης ώθησαν την Εφορεία να αναλάβει το δύσκολο και φιλόδοξο έργο της συντήρησης και αποκατάστασής του. Η προσπάθεια ξεκίνησε το 2019 με την εκπόνηση μιας σειράς μελετών και ολοκληρώθηκε στο τέλος του 2023, με την υλοποίηση του έργου «Αποκατάσταση και συντήρηση Ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών» (ΕΣΠΑ Δυτικής Ελλάδας 2014-2020). Σήμερα το Ωδείο Πατρών είναι το μόνο στον ελλαδικό χώρο ρωμαϊκό μνημείο αυτής της κατηγορίας, με πλήρως αναστηλωμένο το σκηνικό οικοδόμημα.

Η αποκατάσταση όμως του ρωμαϊκού μνημείου ανέδειξε τα σοβαρά χρονίζοντα προβλήματα του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου και επέβαλε την περαιτέρω διαμόρφωση και ανάδειξή του. Γι αυτό τον λόγο η Εφορεία προχώρησε στην εκπόνηση των απαραίτητων μελετών και στην υλοποίηση του παρόντος έργου.

The project «Landscaping, enhancement Lighting, and functional lighting of the Roman Odeum of Patras» was carried out from 29.01.2024 to 30.11.2025, by the Ephorate of Antiquities of Achaia with an initial budget of € 610.000,00 under the Priority Axis 4A «Infrastructure upgrading in the context of social cohesion» of the Operational Program NSRF “Western Greece 2021-2027”. It included three sub-projects: “Landscaping of the Roman Odeum of Patras”, with a budget of € 355.000,00 “Places of public and employees services of the Roman Odeum of Patras”, with a budget of € 95.000,00 and “Supply of lights and electromechanical control panels of the Roman Odeum of Patras”, with a budget of € 160.000,00. Following the contracting of sub-projects 2 and 3, and the revision of the budget of subproject 1, the final expenditure was set at € 593.500.00. The funds were absorbed at a rate of 99,95%. For the implementation of subprojects 2 and 3, public tenders were conducted. The project involved a total of 21 employees from various specialties, permanent staff members of the Ephorate, as well as additional fixed-term employees.

Since the early 1960s, the Roman Odeum had taken on the form of a partially restored ruin, following the partial reconstruction of the vertical masonry of the stage building and the remarbling of the seats in the cavea and the orchestra. These works were carried out with funding from Patras-born architect Ioannis Vasileiou and under the supervision of the Archaeological Society. However, this state of the monument along with its continuous use as a venue for cultural events since 1986 have gradually compromised its structural integrity. Since 2018, the deterioration and the detachments of modern materials had become frequent, raising concerns about both monument preservation and public safety. Walking around the monument was also prohibited.

THE PROJECT

The significance of the Odeum, along with the urgent need not only to halt further decay but also to ensure its overall conservation and enhancement, prompted the Ephorate to undertake the challenging and ambitious task of its restoration and consolidation. The effort began in 2019, with the preparation of a set of studies and was completed, at the end of 2023, under the project “Restoration and conservation of the Roman Odeum of Patras” (NSRF “Western Greece 2014-2020”). Today, the Roman Odeum of Patras stands as the only roman monument of its kind in Greece with a fully restored stage building.

However, the restoration of the Roman monument revealed the serious, long-standing problems of the wider archaeological site and made evident the need for its further configuration and enhancement. For this reason, the Ephorate prepared and secured approval of the necessary studies and managed to complete the present project.

Ο νότιος περιβάλλον χώρος του Ωδείου πριν
και μετά την ολοκλήρωση του έργου
*The southern surrounding area of the Odeum
before and after the completion of the project*

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ

Το ρωμαϊκό Ωδείο της Πάτρας είναι ένα εμβληματικό μνημείο της αχαϊκής πρωτεύουσας που δεσπόζει στην Άνω πόλη. Αυτό το δημόσιο κτήριο βρισκόταν μέσα στον πολεοδομικό ιστό της ρωμαϊκής πόλης, στη συνέχεια της Αγοράς και περίπου 100 μ. ανατολικότερα, στο αμέσως υψηλότερο άνδρηο, του Σταδίου. Για την κατασκευή του φαίνεται ότι έγινε μεγάλης έκτασης εκσκαφή και ισοπέδωση του χώρου, καθώς η ανασκαφική έρευνα αποκάλυψε κτίσματα των πρώιμων ρωμαϊκών χρόνων, που αποδομήθηκαν για να ανεγερθεί το Ωδείο. Πλακόστρωτη κεντρική οδός των ρωμαϊκών χρόνων, με πεζοδρόμιο και διεύθυνση Ν-Β, οδηγούσε προς το μνημείο, ενώ στην ευρύτερη περιοχή έχουν εντοπιστεί Νυμφαία και άλλα δημόσια κτήρια της ίδιας περιόδου. Ανεγέρθηκε στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ., την εποχή της μεγάλης ακμής της πόλης, μετά την ανέγερση του Ωδείου της Νικόπολης, που θεωρείται πρότυπό του. Σύμφωνα με τον Πausανία, ήταν λίγο προγενέστερο του Ωδείου Ηρώδου του Αττικού, που κτίστηκε μεταξύ των ετών 160-169 μ.Χ. Ο Περιηγητής, όταν επισκέφθηκε την Πάτρα (173/4 μ.Χ.), εντυπωσιάστηκε από την επιβλητικότητα και την πολυτέλεια του μνημείου. Βάσει ανασκαφικών δεδομένων, φαίνεται ότι έπαψε να λειτουργεί ως Ωδείο στα τέλη του 3ου αι. μ.Χ., μετά την καταστροφή του από πυρκαγιά. Την ίδια ακριβώς περίοδο διαπιστώνεται ανασκαφικά ένα εκτεταμένο στρώμα καταστροφής και σε άλλα κτήρια της πόλης, το οποίο θα πρέπει να σχετιστεί είτε με τις επιδρομές των βαρβαρικών φύλων στην Αχαΐα (π. 267 μ.Χ.), είτε με έναν ισχυρό σεισμό. Το Ωδείο της Πάτρας ήταν προορισμένο κυρίως για μουσικές ακροάσεις, μουσικούς αγώνες, διαλέξεις, απαγγελίες ποιημάτων, παραστάσεις μίμων, αλλά και για θεατρικές παραστάσεις. Η χωρητικότητά του κατά την ρωμαϊκή περίοδο υπολογίζεται περίπου σε 2.300 θεατές. Ήταν στεγασμένο με ξύλινη στέγη, αν και δεν έχει επιβεβαιωθεί ανασκαφικά η ύπαρξη των στηριγμάτων της.

THE MONUMENT

The Roman Odeum of Patras is an emblematic monument of the achaeian capital, dominating the Upper Town. This public building was situated within the urban fabric of the roman city, as a continuation of the Agora, approximately 100 meters further east of the Stadium, on a slightly higher terrace. For its construction, it seems that extensive excavation and leveling of the area took place, as archaeological research has revealed early roman buildings that were dismantled to allow for the construction of the Odeum. A paved central road from roman times, featuring a sidewalk and a north-south orientation, led to the monument. In the surrounding area, Nymphaea and other public buildings from the same period have also been identified. The Odeum was built in the mid-2nd century AD, during a time of great prosperity for the city, after the construction of the Odeum of Nicopolis, which is believed to have served as its model. According to Pausanias, it was built slightly earlier than the Odeum of Herodes Atticus, which dates to between 160 and 169 AD. When the Greek Traveler visited Patras in 173/4 AD, he was impressed by the monument's grandeur and luxury. Based on archaeological evidence, it appears that the Odeum ceased to function at the end of the 3rd century AD, following its destruction by fire. Excavations have revealed a widespread destruction layer in other buildings of the city from the same period, likely linked either to the barbarian invasions of Achaea (around 267 AD) or to a powerful earthquake. The Odeum of Patras was primarily used for musical performances, competitions, lectures, poetry recitations, mime shows, and theatrical productions. During the Roman period, it is estimated to have had a seating capacity of approximately 2,300 spectators. Although it had a wooden roof, no traces of its supporting elements have been confirmed through excavation.

••06/07

*Το Ωδείο μετά την ολοκλήρωση της αποκατάστασης
The Odeum after the completion of the restoration*

ΡΩΜΑΪΚΟ ΩΔΕΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ROMAN ODEUM OF PATRAS

Φωτισμός ανάδειξης σκηνικού οικοδομήματος
The enhancement lighting of the stage building

Με την πάροδο των αιώνων το μνημείο καλύφθηκε με χώμα και κρύφθηκε κάτω από χαμηλό λόφο. Άρχισε να αποκαλύπτεται το 1889, κατά την διάρκεια των εργασιών απόληψης χωμάτων για την επέκταση του λιμανιού της πόλης. Κατά την αποκάλυψή του, το μνημείο σωζόταν σε αρκετά καλή κατάσταση με τις σειρές των εδωλίων μέχρι το διάζωμα. Αποτελείται από το κοίλο, την ορχήστρα και το σκηνικό οικοδόμημα (σκηνή, προσκήνιο, παρασκήνια, πάροδοι). Το κοίλο «ανοίγεται» προς νότο, στηρίζεται δε σε έναν θολωτό, περιμετρικό διάδρομο, που δημιουργείται από δυο ισχυρούς ημικυκλικούς τοίχους με αντηρίδες εξωτερικά και σε δέκα ακτινωτά διευθετημένους θολωτούς θαλάμους. Ένας καμπύλος διάδρομος (διάζωμα), χωρίζει το κοίλο σε δυο τμήματα, διευκολύνοντας την κυκλοφορία των θεατών. Το κατώτερο τμήμα του κοίλου είναι αρχαία κατασκευή και χωρίζεται με τρεις κλίμακες σε τέσσερις κερκίδες από 16 σειρές εδωλίων η κάθε μια, ενώ το ανώτερο τμήμα αναστηλώθηκε το 1960, αφού συμπληρώθηκαν οι θολωτοί θάλαμοι που υποβάσταζαν τις βαθμίδες των κερκίδων. Έξι κλίμακες χωρίζουν τις επτά κερκίδες, που έχουν από έξι σειρές πλινθόκτιστων εδωλίων. Το άνω κοίλο είναι προσβάσιμο από τον περιβάλλοντα χώρο μέσω τριών θολοσκέπαστων κλιμακοστασίων (vomitoria). Οι τοίχοι του Ωδείου είναι κατασκευασμένοι από επιμελημένες οπτοπλινθοδομές, κατά κύριο λόγο κατά το σύστημα της τυπικής ρωμαϊκής τοιχοποιίας opus testaceum, οι οποίες επενδύουν πυρήνα από χυτό λιθόδεμα.

Η σκηνή ήταν μια, πιθανότατα, διώροφη κατασκευή. Στο πρώτο επίπεδο, ο επιμήκης (μήκους 33 μ.) χώρος ήταν θολοσκεπής, όπως μαρτυρούν τα διατηρούμενα ίχνη της γένεσης του ημικυλινδρικού θόλου, τεκμηριώνοντας το αρχικό ύψος του (περίπου 9 μ. από το δάπεδο) και επιτρέποντας την πρόσφατη πλήρη αποκατάστασή του. Ο βόρειος τοίχος της σκηνής φέρει τρεις τοξωτές θύρες, που οδηγούν στο προσκήνιο, και οκτώ κόγχες, οι οποίες θα έφεραν πλούσιο γλυπτό διάκοσμο. Ο νότιος τοίχος, που αποτελούσε την πρόσοψη του μνημείου, διέθετε 11 τοξωτά ανοίγματα, τέσσερις θύρες και επτά παράθυρα. Οι τοίχοι του σκηνικού οικοδομήματος έφεραν εσωτερικά μαρμαρίνη επένδυση, όπως προκύπτει από τα αποκαλυφθέντα, στη διάρκεια του έργου, κατάλοιπα των κονιαμάτων ορθομαρμάρωσης και των κατά χώραν μαρμάρων.

Το προσκήνιο, ο προορισμένος χώρος για τους καλλιτέχνες, έφερε ξύλινο δάπεδο, όπως μαρτυρούν τόσο τα ζεύγη των δοκοθηκών, όσο και τα υπολείμματα από απανθρακωμένα δοκάρια, που εντοπίστηκαν κατά τις παλαιές ανασκαφικές έρευνες. Ο λιθόδημος τοίχος της πρόσοψής του έφερε τέσσερις διακοσμητικές κόγχες και δυο μικρές κλίμακες. Τη σκηνή πλαισίωναν ορθογώνιοι χώροι, τα παρασκήνια. Στην ημικυκλική ορχήστρα του Ωδείου διατηρήθηκε το στόμιο του υπόγειου αγωγού που συνέλεγε τα όμβρια ύδατα, καλυμμένο με μαρμαρίνο διακοσμητικό εξάφυλλο ρόδακα.

Δυτικό παρασκήνιο. Ψηφιδωτό δάπεδο μετά τη συντήρηση
Western parascenium. The mosaic floor after the conservation

Over the centuries, the monument was gradually buried under soil and eventually hidden beneath a low hill. Excavations began in 1889 during earthworks for the expansion of the city's harbor. At the time of its discovery, the monument was in relatively good condition, with the rows of seats preserved up to the diazoma. The Odeum comprises the cavea (seating area), the orchestra, and the stage building (which includes the stage, proscenium, backstage, and the parodoi). The cavea opens to the south and is supported by a vaulted, peripheral corridor formed by two robust semicircular walls with external buttresses and ten radially arranged vaulted chambers. A curved corridor (diazoma) divides the cavea into two sections and facilitates spectator movement. The lower section, dating from the original construction, is divided by three staircases into four wedges (cunei), each containing 16 rows of seats. The upper section was restored in 1960 after the vaulted chambers supporting the cunei were reconstructed. Six staircases divide the seven cunei of the upper cavea, each with six rows of brick-built seats. The upper cavea is reached via three vaulted staircases (vomitoria) connecting it to the surrounding area. The Odeum's walls are built using carefully crafted brickwork, primarily employing the typical roman technique of opus testaceum, which encases a core of poured mortared rubble.

The stage was likely a two-story structure. On the first level, the elongated space (33 meters long) was vaulted, as indicated by preserved traces of the semicylindrical vault. These remains provide evidence of its original height (approximately 9 meters from the floor) and made its recent full restoration possible. The northern wall of the stage features three arched doors leading to the proscenium, along with eight niches that would have held elaborate sculptural decoration. The southern wall, which served as the monument's façade, had 11 arched openings: four doors and seven windows. The interior walls of the stage building were lined with marble, as revealed by remnants of marble revetment mortars and in-situ marble fragments uncovered during excavation.

The proscenium, the designated area for performers, had a wooden floor, as evidenced by pairs of beam sockets and charred beam remnants uncovered during earlier archaeological excavations. The stone façade of the proscenium featured four decorative niches and two small staircases. The stage was flanked by rectangular rooms that served as backstage areas. In the semicircular orchestra of the Odeum, the opening of the underground drainage channel, which was used to collect rainwater, has been preserved. It is covered by a decorative marble rosette with six petals.

Σκηνή. Ψηφιδωτό δάπεδο πριν τη συντήρηση
Stage. The mosaic floor before the conservation

Ο ΠΕΡΙΒΑΛΛΩΝ ΧΩΡΟΣ ΤΟΥ ΩΔΕΙΟΥ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Πριν την έναρξη του έργου της διαμόρφωσης του περιβάλλοντα χώρου του Ωδείου, η κύρια είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο βρισκόταν στην οδό Σωτηριάδου, όπου υπήρχε και το φυλάκιο. Η δεύτερη είσοδος, από την οδό Γερμανού, ήταν σε χρήση μόνο για την αποχώρηση του κοινού μετά το πέρας των πολιτιστικών εκδηλώσεων, προς αποφυγή συνωστισμού στη θύρα της Σωτηριάδου. Οι χώροι υγιεινής προσωπικού και επισκεπτών, καθώς και ξύλινα αποδυτήρια είχαν κατασκευαστεί από το τέλος της δεκαετίας του 1980 μέσα στον, εν μέρει αναστηλωμένο από τον Ι. Βασιλείου, χώρο του αρχαίου δυτικού παρασκήνιου. Όλες αυτές οι ακαλαίσθητες κατασκευές απομακρύνθηκαν όταν αναστηλώθηκε πλήρως το σκηνικό οικοδόμημα του Ωδείου από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχάϊας (2022-2023).

Ο περιβάλλον χώρος του μνημείου δεν ήταν καν προσπελάσιμος. Βορειοανατολικά, βόρεια και βορειοδυτικά είχε μετατραπεί σε μια υπαίθρια αρχαιολογική αποθήκη με εκατοντάδες αρχιτεκτονικά μέλη διαφόρων χρονικών περιόδων, προερχόμενα από σωστικές ανασκαφές στην πόλη τις δεκαετίες του 1960 και 1970, καθώς και μαρμάρινες πλάκες αχρησιμοποίητες από την εποχή της αναμαρμάρωσης του κοίλου (1960-61). Τα αρχιτεκτονικά μέλη, σε μεγάλη πυκνότητα, είχαν μεν καταγραφεί, αλλά δεν ήταν εφικτό να συσχετισθούν και να αποδοθούν σε συγκεκριμένη ανασκαφή. Υπήρχαν ακόμη διάσπαρτοι σωροί πλίνθων και ακατέργαστων λίθων. Στο μέσο της βόρειας πλευράς του μνημείου, εκεί όπου κατέληγε το βόρειο βομιτόριο, ανοιγόταν ένα βαθύ σκάμμα, το υπόγειο κατεδαφισμένης οικίας του 19ου αιώνα, που διαχωρίζε σε δυο τμήματα τον βόρειο περιβάλλοντα χώρο του μνημείου, μη επικοινωνούντα μεταξύ τους. Στη νότια πλευρά του χώρου υπήρχαν σαρκοφάγοι από τις ανασκαφές του Βόρειου νεκροταφείου της Πάτρας. Η απομάκρυνση των αρχιτεκτονικών μελών και των λιθοσωρών αποκάλυψε στο βορειοδυτικό τμήμα του περιβάλλοντα χώρου αφενός ισχυρά κτηριακά κατάλοιπα ρωμαϊκών χρόνων και αφετέρου τον φυσικό βράχο. Η ανάγκη διατήρησης των καταλοίπων και η ύπαρξη του βράχου επέβαλαν την κατάργηση τμήματος της προβλεπόμενης από τη μελέτη διαδρομής περιήγησης σε εκείνο το σημείο, όχι όμως και την εγκατάσταση των φωτιστικών σωμάτων.

Ο βόρειος περιβάλλον χώρος του Ωδείου πριν την έναρξη του έργου
The northern surrounding area of the Odeum before the commencement of the project

••12/13

THE SURROUNDING AREA OF THE ODEUM BEFORE THE BEGINNING OF THE PROJECT

Before the commencement of the project for the landscaping of the surrounding area of the Odeum, the main entrance to the archaeological site was located on Soteriadou Street, where the guardhouse also stood. The secondary entrance on Germanou Street was used only as an exit after cultural events, in order to avoid congestion at the Soteriadou gate. Sanitary facilities for staff and visitors, as well as wooden changing rooms, had been constructed in the late 1980s within the partly restored area of the ancient western parascenium by I. Vasileiou. All these unsightly structures were removed when the stage building of the Odeum was fully restored by the Ephorate of Antiquities of Achaea (2022-2023).

The surrounding area of the monument was inaccessible. To the northeast, north, and northwest it had been used as an open-air archaeological depot, containing hundreds of architectural members from various periods, originating from rescue excavations in the city during the 1960s and 1970s, along with unused marble slabs left over from the re-marbling of the cavea (1960-61). Although densely recorded, the architectural elements could not be securely correlated with specific excavations or attributed to them. In addition, there were scattered piles of bricks and rough stones. In the middle of the northern side of the monument, at the end of the northern vomitorium, there was a deep pit. It was the basement of a demolished 19th-century house and it divided the northern surrounding area into two non-communicating parts. On the southern side of the site, sarcophagi from the excavations of the Northern Cemetery of Patras were stored. In the northwestern part of the site, the removal of the architectural members and stone piles revealed significant roman building remains together with the natural rock. The need to preserve these remains, and the presence of the rock, required the removal of part of the planned walkway at this point, though not the installation of lighting fixtures.

Μεταφορά αρχαιοτήτων
Removal of antiquities

Με την ολοκλήρωση του παρόντος έργου ο αρχαιολογικός χώρος κατέστη πλήρως επισκέψιμος και ασφαλής, δημιουργήθηκαν προσβάσεις των επισκεπτών ΑμΕΑ και σύγχρονες εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης κοινού, ενώ εγκαταστάθηκε φωτισμός ανάδειξης και λειτουργικός για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις υψηλών προδιαγραφών.

*Δίκτυο ηλεκτροδότησης
πριν την έναρξη του έργου
Electrical grid before
the commencement of the project*

••14/15

Upon the completion of the present project, the archaeological site became fully accessible and safe, access for people with disabilities and modern public service facilities were created, and both enhancement and functional lighting were installed to support high-quality cultural events.

*Ο βόρειος περιβάλλον χώρος
του Ωδείου πριν την έναρξη του έργου
The northern surrounding area
of the Odeum before
the commencement of the project*

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 2024 - 2025

Ανατολικά και δυτικά του Ωδείου ήταν ανέκαθεν ορατά αρχιτεκτονικά λείψανα ρωμαϊκών χρόνων. Όπως έδειξε η έρευνα που διενεργήθηκε ανήκαν σε παρόδια κτήρια, δημόσια ή ιδιωτικά. Οι στενές οδοί ανάμεσα στα κτήρια και το Ωδείο θα ήταν χωμάτινες ή χαλικόστρωτες. Στο πλαίσιο του έργου διερευνήθηκαν ανασκαφικά μόνο τα κτήρια στην ανατολική πλευρά του μνημείου, τα οποία επεκτείνονται ανατολικότερα και συνεχονται με τα κατάλοιπα που καταλαμβάνουν ολόκληρο το οδόστρωμα της οδού Σωτηριάδου. Ανήκουν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Οι χώροι που εκτείνονται βόρεια είναι οψιμότεροι, χρονολογούνται στον 4ο-5ο αι. μ.Χ., και πιθανότατα είναι οικίες, ενώ στο νότιο τμήμα, ο επιμήκης τοίχος ανήκει στο πολυτελές δημόσιο κτήριο που ανασκάφηκε στην οδό Σωτηριάδου και διακοσμείται με ψηφιδωτά δάπεδα. Η λειτουργία του κτηρίου συμπίπτει με αυτή του Ωδείου (β' μισό 2ου αι. - τέλος 3ου αι. μ.Χ.).

Ο τοίχος που αποκαλύφθηκε στη νοτιοανατολική πλευρά του χώρου
The wall unearthed on the southeast side of the site

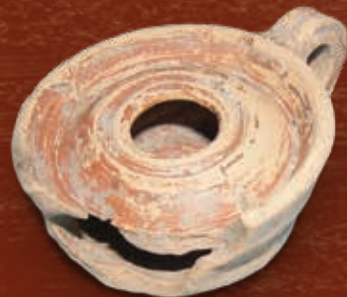
••16/17

THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH FROM 2024 TO 2025

To the east and west of the Odeum, roman architectural remains have always been visible. Research showed that they belonged to public or private adjacent buildings. The narrow streets between the buildings and the Odeum must have been either dirt or cobbled paths. As part of the project, only the buildings on the eastern side of the monument were excavated. These buildings extend further east and connect with remains occupying the entire road surface of Soteriadou Street. They belong to different chronological periods. The northern extensions are later, dating back to the 4th-5th centuries AD and are probably houses, while in the southern part the elongated wall belongs to the luxurious public building excavated on Soteriadou Street, decorated with mosaic floors. The use of this building coincides with that of the Odeum (second half of the 2nd - early 3rd century AD).

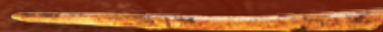
Τμήματα μολύβδινου αγωγού ύδρευσης ρωμαϊκών χρόνων
Segments of a lead water pipe of roman times

Λύχνος.
1ος - πρώιμος 2ος αι. μ.Χ.
Lamp.
1st - early 2nd c. AD

Στέλεχος γυάλινου αγγείου με διάκοσμο
διαμορφωμένο σε μήτρα.
1ος - 4ος αι. μ.Χ.
Stem of a glass goblet
with moulded decoration.
1st - 4th c. AD

Οστέινη περόνη ρωμαϊκών χρόνων
Bone fibula (brooch) of roman times

Κατά τις χωματουργικές εργασίες διαμόρφωσης του βόρειου περιβάλλοντα χώρου αποκαλύφθηκε σαθρό τοίχιο αδιάγνωστης χρονολόγησης, κατασκευασμένο από αργούς λίθους και θραύσματα κεράμων και αγγείων διαφόρων περιόδων. ανάμεσά τους και ένα ικανό τμήμα του σώματος αμφορέα τύπου Otranto 1 με τη χαρακτηριστική βαθιά εγχάρακτη κυματοειδή διακόσμηση. Η παρουσία του στον χώρο πρέπει να συνδέεται με τον εντοπισμό, κατά την ανασκαφή του 1957, δυο κεραμικών κλιβάνων στη σκηνή του Ωδείου. Η εύρεση ενός φύλλι του βυζαντινού αυτοκράτορα Ρωμανού Α΄ Λεκαπηνού (920-940) δίπλα στον ένα κλίβανο, επιτρέπει την χρονολόγηση των καμινιών στην μεσοβυζαντινή περίοδο. Στην ίδια περίοδο (ύστερος 9ος - αρχές 11ου αι.) χρονολογούνται οι αμφορείς του τύπου Otranto 1 που έχουν εντοπιστεί στην Πάτρα (Κάστρο, κεραμικό εργαστήριο οδού Κανακάρη).

Στη διάρκεια της εκσκαφής των θεμελίων του κτηρίου με τους χώρους εξυπηρέτησης κοινού και το φυλάκιο, στη ΝΑ πλευρά του αρχαιολογικού χώρου, ήρθε στο φως τοίχος από αργολιθοδομή και ισχυρό κονίαμα, κατεύθυνσης Δ-Α. Ήταν καλυμμένος με το σύγχρονο πλίνθινο τοίχιο που αντιστήριζε την επάνω πλατεία του νότιου περιβάλλοντα χώρου του Ωδείου. Η πορεία του τοίχου ανατολικά συνέχιζε εκτός της περιφράξης, ενώ δεύτερος τοίχος, κατεύθυνσης προς Βορρά, γωνίαζε με τον πρώτο. Η επίχωση του χώρου

ήταν αναμοχλευμένη και η κεραμική ανήκε σε ευρύ χρονολογικό φάσμα. Οι τοίχοι διατηρήθηκαν σε κατάχωση.

Τα κινητά ευρήματα της έρευνας ήταν πενιχρά. Από το βόρειο τμήμα του περιβάλλοντα χώρου προήλθε ένα στέλεχος γυάλινου διαφανούς υψιποδικού κυπέλλου που φέρει πρόσωπο διαμορφωμένο σε μήτρα (ιανόμορφο). Σώζει μικρό τμήμα της γάστρας, όπου διατηρείται σκούρα κυανή ίνα. Πρόκειται για πολυτελές σκεύος συμποσίου και χρονολογείται από τον 1ο έως τον 4ο αι. μ.Χ. Στο ανατολικό τμήμα του περιβάλλοντα χώρου, βρέθηκαν στην αρχαία οδό in situ δυο τμήματα μολύβδινου αγωγού ύδρευσης (fistula plumbea) (διαμ. π. 5 εκ.), παράλληλα με τον εξωτερικό τοίχο του νοτιότερου κτηρίου, που εκτείνεται στην οδό Σωτηριάδου.

Βρέθηκαν τέσσερα χάλκινα ρωμαϊκά νομίσματα μεταξύ των οποίων: ένα εξάχαλκο, με κεφαλή Ηρακλή (δεκαετία 40 π.Χ., νομισματοκοπείου Πατρών), Δομιτιανού (82-96 μ.Χ., νομισματοκοπείου Πατρών), επί της οδού που διερχόταν ανατολικά του Ωδείου, Καρακάλλα (ασσάριο, 211-217 μ.Χ., πελοποννησιακού νομισματοκοπείου) και Κωνσταντίου Β΄ (ΑΕ3, 337-361 μ.Χ.). Τέλος, ένας ανώνυμος βυζαντινός φύλλις Α2 (π. 976-1081) επιβεβαιώνει τη χρήση του χώρου κατά τη μέση βυζαντινή περίοδο.

Εξάχαλκο
Hexachalcum

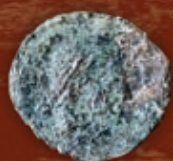
Δομιτιανός
Domitian

Ανώνυμος βυζαντινός φύλλις
Anonymous byzantine folles

Καρακάλλας (ασσάριο)
Caracalla (assarion)

Κωνστάντιος Β΄ (ΑΕ3)
Constantius II (AE3)

During the earthworks for the landscaping of the northern surrounding area, a dilapidated wall of undetermined date was uncovered. It was built with rubble stone. The earthworks also revealed tile fragments and pottery sherds from various periods. Among them was a significant portion of an amphora body of the Otranto 1 type, with its characteristic deeply incised wavy decoration. Its presence must be connected with the discovery, during the 1957 excavation, of two ceramic kilns in the Odeum's stage area. A byzantine coin of Emperor Romanos I Lekapenos (920-940), found next to one kiln, helps us to date the kilns back to the Middle Byzantine period. The Otranto 1 amphorae from Patras (Castle, ceramic workshop at 121 Kanakari Street) also date back to this period (late 9th - early 11th century AD).

During the foundations excavation of the building of public and employees services on the southeast side of the site, a rubble masonry wall with strong mortar, oriented west-east, was unearthed. It was covered by a modern brick wall that supported the upper terrace of the Odeum's southern surrounding area. The wall continued eastwards beyond the enclosure, while a second wall (oriented north) intersected

it creating angles. The fill was disturbed, and the pottery spanned a wide chronological range. The walls were preserved backfilled.

Movable findings of the research were scarce. From the northern part of the site, the stem of a transparent glass high-footed cup, decorated with a Janiform face molded in relief was found. A small part of the bowl is preserved, tinted with a dark blue color fiber. This is a luxury symposium vessel, dating back to the 1st-4th century AD. In the eastern part of the site, two segments of a lead water pipe (c. 5 cm diameter), positioned parallel to the outer wall of the southernmost building along Soteriadou Street, were found in situ.

Four roman bronze coins were recovered: a hexachalcum (40s BC, Patras mint) with the head of Hercules; a coin of Domitian (82-96 AD, Patras mint) from the street east of the Odeum; a coin of Caracalla (assarion, 197-210 AD, peloponnesian provincial mint); and an AE3 of Constantius II (337-361 AD). Finally, an anonymous byzantine folles A2 (c. 976-1081) indicates use of the site during the Middle Byzantine period.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΧΩΡΟΥ

Τη μελέτη «Διαμόρφωσης περιβάλλοντα χώρου Ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών» (οριστική και εφαρμογής) εκπόνησαν οι αρχιτέκτονες Μαρία Μαγνήσαλη και Θέμης Μπιλής.

Στο πλαίσιο του έργου υλοποιήθηκαν:

- Χωματοургικές εργασίες, με προμήθεια ειδικού χώματος, αποκατάστασης της αρχαίας στάθμης χρήσης και διαμόρφωσης του αναγλύφου του περιβάλλοντα χώρου (εκσκαφές, επιχώσεις θεμελίων) για την επίτευξη των απαιτούμενων υψομέτρων της επιφάνειας των διαδρομών, αλλά και την εξομάλυνση των υψομετρικών σταθμών περιμετρικά των χώρων εξυπηρέτησης επισκεπτών και εργαζομένων.
- Διαμόρφωση κύριας εισόδου στη νότια πλευρά του αρχαιολογικού χώρου, επί της οδού Γερμανού, κύριας αρτηρίας της πόλης.
- Διαμόρφωση στη νότια πλευρά του Ωδείου (κύρια όψη) δυο πλατειών (χώροι υποδοχής) σε διαφορετικές στάθμες, συνδεδεμένων με ευρεία κλίμακα.
- Κατασκευή τοιχίου αντιστήριξης, λόγω της υψομετρικής διαφοράς ανάμεσα στις δυο πλατείες.

LANDSCAPING OF THE SURROUNDING AREA

The study “Landscaping of the surrounding area of the Roman Odeum of Patras” (final phase and implementation phase) was carried out by architects Maria Magnisali and Themis Bilis.

During this project, the following were carried out:

- Earthworks, including the use of special soil, restoration of the ancient usage level, and landscaping of the surrounding terrain (excavations, foundation fills) to achieve the required elevation levels of the pathways, and to reduce the elevation differences around visitor and staff service areas.
- Configuration of the main entrance on the southern side of the archaeological site, on Germanou Street, one of the main roads of the city.
- Configuration of two reception areas on the southern side of the Odeum (main façade) at different levels, connected by a wide staircase.
- Construction of a retaining wall due to the elevation difference between the two reception areas.

*Ο περιβάλλον χώρος του Ωδείου
πριν και μετά την ολοκλήρωση του έργου
The surrounding area of the Odeum
before and after the completion of the project*

- Διαμόρφωση δευτερευουσών εισόδων, στη ΒΑ (από την οδό Παντοκράτορος) και ΒΔ πλευρά (από την οδό 25ης Μαρτίου) του αρχαιολογικού χώρου. Η δεύτερη δημιουργήθηκε με κλίμακα και τοιχία αντιστήριξης από οπλισμένο έγχρωμο σκυρόδεμα και σηματοδοτεί την πορεία-ενοποίηση με το πλησιόχωρο ρωμαϊκό Στάδιο.

- Δημιουργία διαδρομών (καμπύλων και ευθύγραμμων) επι-στρωμένων με υλικό που προσομοιάζει στο έδαφος, οι οποίες επιτρέπουν στους επισκέπτες την ασφαλή περιήγηση στον χώρο και τη θέαση περιμετρικά του μνημείου.

- Δημιουργία διαδρομής με κατάλληλες κλίσεις, προορισμένης για άτομα με κινητικά προβλήματα ή μετακινούμενα με αμαξίδιο, από την κύρια είσοδο της οδού Γερμανού έως την δυτική θύρα του δυτικού παρασκηνίου, όπου εγκαταστάθηκε αναβατόριο.

- Δημιουργία διαδρομής στον βόρειο περιβάλλοντα χώρο, με δυνατότητα πρόσβασης οχημάτων έκτακτης ανάγκης και αναπηρικών αμαξιδίων από τη ΒΑ δευτερεύουσα είσοδο και έως το βόρειο βομιτόριο.

- Προμήθεια και τοποθέτηση αναβατορίου με πλατφόρμα στη δυτική θύρα του δυτικού παρασκηνίου. Με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείται η είσοδος των ατόμων με κινητικά προβλήματα στο εσωτερικό του μνημείου, έως την ορχήστρα.

- Προμήθεια πλακών από φυσικό πέτρωμα για την διάστρωση της άνω και κάτω πλατείας, του μεταξύ τους τοιχίου αντιστήριξης και των κλιμάκων.

- Εγκατάσταση νέου δικτύου τηλεφωνικού και ύδρευσης.

- Προσαρμογή τμήματος του δικτύου πυρόσβεσης στη διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου.

- Προμήθεια κιγκλιδωμάτων ασφαλείας και συντήρηση της υπάρχουσας περιμετρικής μεταλλικής περίφραξης.

- Αποκατάσταση και συμπλήρωση της μαρμάρινης επένδυσης του στηθαίου στην ανατολική πλευρά του χώρου, το οποίο μετά την κατάργηση της παλαιάς περίφραξης για την ενοποίηση των αρχαιοτήτων της οδού Σωτηριάδου με το Ωδείο, χρησιμεύει ως καθιστικό.

*Η ανατολική διαδρομή επισκεπτών
πριν και μετά την ολοκλήρωση του έργου
The eastern pathway for the visitors
before and after the completion of the project*

••22/23

- Reconstruction of the secondary entrances on the northeast (from Pantokratoros Street) and northwest side (from 25th March Street) of the archaeological site. The latter entrance was created with stairs and retaining walls made of reinforced colored concrete and marks the path leading to the nearby Roman Stadium.

- Construction of paved pathways (both curved and straight) with a material that simulates soil, allowing visitors to walk safely in the area and view the monument from all sides.

- Creation of a pathway with suitable slopes for people with mobility impairments or those in wheelchairs, from the main entrance on Germanou Street to the western door of the western parascenium, where a platform lift was installed.

- Creation of a pathway at the northern surrounding area allowing access to both emergency vehicles and people in wheelchairs from the northeastern secondary entrance to the northern vomitorium.

- Procurement and installation of a platform lift at the western door of the western parascenium, making the monument accessible to people with mobility impairments up to the orchestra area.

- Installation of natural stone slabs which were used for the paving of the upper and lower reception area, of the retaining wall between them and of the stairs.

- Installation of new telephone and water supply networks.

- Adaptation of a section of the firefighting network to the reshaping of the surrounding site.

- Installation of safety railings and maintenance of the existing perimeter metal fencing.

- Restoration and completion of the marble cladding of the parapet on the eastern side of the site, which, after the removal of the old fence for the unification of the antiquities of Sotiriadou Street with the Odeum, serves as seating area.

*Η δυτική διαδρομή επισκεπτών
πριν και μετά την ολοκλήρωση του έργου
The western pathway for the visitors
before and after the completion of the project*

- Διάστρωση ψηφίδας στις επιφάνειες περιμετρικά και σε επαφή με το μνημείο και μεταξύ των διαδρομών.
- Προμήθεια κηπευτικού χώματος και φυτεύσεις.
- Προμήθεια αστικού εξοπλισμού (καθιστικά, κάδοι απορριμμάτων).
- Τοποθέτηση ραμπών στο δυτικό παρασκήνιο και στο κτήριο εξυπηρέτησης κοινού για την πρόσβαση ατόμων με κινητικά προβλήματα σε ανισούση επίπεδα.
- Δημιουργία δίγλωσσων ενημερωτικών πινακίδων (συμβατική και σε γραφή braille) και δίγλωσσης έκδοσης για το έργο.

- Tesserae paving around the monument and adjacent to it and between the pathways.
- Use of gardening soil and provision of planting services.
- Installation of urban furnishings (seats, garbage bins).
- Installation of ramps in the western backstage and the visitor service building to provide access for people with mobility impairments to uneven levels.
- Installation of bilingual information signs (standard and braille script) and publication of a bilingual publication about the project.

*Το αναβατόριο
στο δυτικό παρασκήνιο
The platform lift
at the western parascenium*

ΚΤΗΡΙΟ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Οι χώροι εξυπηρέτησης κοινού και εργαζομένων (φυλάκιο, χώροι υγιεινής, εγκατάστασης κεντρικού Η/Μ πίνακα) χωροθετήθηκαν σε ενιαίο κτήριο στην ΝΑ πλευρά του αρχαιολογικού χώρου και στη χαμηλότερη πλατεία υποδοχής του κοινού. Το κτήριο, υποβαθμισμένο σχεδόν δυο μέτρα από τη βάση του Ωδείου, αποτελεί μια διακριτική επέμβαση στον χώρο. Στα ανατολικά του κατασκευάστηκε κλίμακα για την εξασφάλιση πρόσβασης και στην οπίσθια πλευρά.

VISITOR AND EMPLOYEES SERVICE BUILDING

The visitor and staff service areas (guardhouse, sanitary facilities, central electrical/mechanical panel installation) are housed in a single building on the southeast side of the archaeological site, on the lowest visitors' reception area. The building, almost two meters lower than the base of the Odeum, is a discreet intervention in the site. On its eastern side, a staircase was constructed to provide access to the rear section.

*Φωτισμός ανάδειξης του εσωτερικού της σκηνής
Enhancement lighting of the interior of the stage*

Φωτισμός ανάδειξης πρόσοψης σκηνικού οικοδομήματος
Enhancement lighting of the facade of the stage building

ΦΩΤΙΣΜΟΣ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

Η μελέτη «Φωτισμός ανάδειξης ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών και περιβάλλοντος χώρου αυτού» περιλάμβανε φωτισμό ανάδειξης του μνημείου, λειτουργικό φωτισμό του περιβάλλοντα χώρου και του οικήματος εξυπηρέτησης κοινού και εργαζομένων, καθώς και λειτουργικό φωτισμό των πολιτιστικών εκδηλώσεων. Με την υλοποίησή της αναδεικνύεται με ευκρίνεια η αρχιτεκτονική δομή του αναστηλωμένου μνημείου, ενώ ο περιβάλλων χώρος καθίσταται ασφαλής τόσο για την κίνηση των επισκεπτών, όσο και την προσέλευση και αποχώρηση των θεατών των εκδηλώσεων.

Οι εκσκαφές των χανδάκων στον περιβάλλοντα χώρο για την εγκατάσταση των ηλεκτρομηχανολογικών δικτύων και την τοποθέτηση των φωτιστικών σωμάτων έγιναν χειρωνακτικά. Η πολυπλοκότητα του αρχιτεκτονήματος απαίτησε την εγκατάσταση οκτώ διαφορετικών τύπων φωτιστικών σωμάτων. Για την ανάδειξη των όψεων του μνημείου χρησιμοποιήθηκαν στρεφόμενα φωτιστικά με μεταξόνιες αποστάσεις 3-4 μ. αναλόγως του ύψους των τοιχοποιιών. Στο εσωτερικό του σκηνικού οικοδομήματος (σκηνή, παρασκήνια, προθάλαμοι παρόδων, χώροι-δίοδοι προς το προσκήνιο, κλίμακες ανόδου στο διάζωμα) και των τριών βομιτορίων επιλέχθηκαν επιδαπέδιοι προβολείς μικρών διαστάσεων και απλίκες σε χρωματισμό που προσομοιάζει με τις πλινθόκτιστες τοιχοποιίες. Ο φωτισμός του κοίλου και της ορχήστρας επιτυγχάνεται με προβολείς τοποθετημένους στο στήθαίο του ισχυρού ημικυκλικού τοίχου του κοίλου. Τα μη χωνευτά φωτιστικά σώματα, αναλόγως του τύπου τους, είτε στηρίχθηκαν σε ειδικές βάσεις από σκυρόδεμα, ή μεταλλικές, ή τύπου «καρφί» από ειδικό πλαστικό. Χωνευτά spots εδάφους τοποθετήθηκαν στο ξύλινο δάπεδο του προσκηνίου και εξωτερικά, στην αρχή των κλιμακοστασίων, των βομιτορίων. Στις εισόδους, τις πλατείες και τις διαδρομές επισκεπτών τοποθετήθηκαν στυλίσκοι.

Για τη διασφάλιση του άριστου αισθητικού αποτελέσματος, με ταυτόχρονη αποφυγή της θάμβωσης, πραγματοποιήθηκε γεωμετρική-φωτομετρική στόχευση των φωτιστικών σωμάτων ανάδειξης. Με την ολοκλήρωση των εργασιών προγραμματίστηκε η ομαδοποίηση ταυτόχρονης έναυσης και σβέσης των επιμέρους φωτιστικών σωμάτων κατά τη λειτουργία ή μη του μνημείου.

••30/31

ENHANCEMENT LIGHTING, FUNCTIONAL LIGHTING OF THE SURROUNDING AREA AND THE EVENTS

The study “Lighting for the enhancement of the Roman Odeum of Patras and its surroundings” included enhancement lighting of the monument, functional lighting of the surrounding area and the visitors and staff service building, as well as functional lighting for cultural events. After being implemented, the architectural features of the restored monument are clearly emphasized, while the surrounding area becomes safe both for visitors moving through the sites and for audiences arriving and leaving after events.

The trenches dug in the surrounding area for the installation of electromechanical networks and the placement of lighting fixtures were carried out manually. The complexity of the architectural structure required the installation of eight different types of lighting fixtures. Rotating luminaires were used to enhance the facades of the monument, set at intervals of 3-4 meters depending on wall height. Inside the stage building (stage, parascenia, passage anterooms, passageways to the proscenium, and stairways leading to the diazoma) as well as in the three vomitoria, small floor projectors and wall sconces painted to match the brick masonries were installed. The cavea and the orchestra are illuminated by projectors placed on the parapet of the strong semicircular cavea wall. The non-recessed lighting fixtures, depending on their type, are mounted on special concrete bases, metal supports, or “spike” bases made of reinforced plastic. Recessed ground spots were installed on the wooden floor of the proscenium and outside, at the entrances of the vomitoria. Lighting columns were placed at entrances, reception areas, and visitor pathways.

To ensure excellent aesthetic results while avoiding glare, geometric and photometric calibration of the enhancement lighting was conducted. Upon completion, the simultaneous switching on and off of individual lighting fixtures was programmed according to the operation schedule of the monument.

Με την επιτυχή ολοκλήρωση του παρόντος έργου, το οποίο συμπλήρωσε το έργο της «Αποκατάστασης και Συντήρησης του Ρωμαϊκού Ωδείου Πατρών», ο αρχαιολογικός χώρος του επιβλητικού μνημείου αναμορφώθηκε ριζικά, αναβαθμίστηκε αισθητικά και αξιοποιήθηκε λειτουργικά. Το Ωδείο, σημείο αναφοράς της σύγχρονης πολιτιστικής ζωής της πόλης, δεσπάζει στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της Πάτρας, αδιάψευστος μάρτυρας - μαζί με το πλησιόχωρο πρόσφατα αναδεδειγμένο ρωμαϊκό Στάδιο - της πολιτιστικής και οικονομικής άνθησης της Colonia Augusta Achaica Patrensis.

••34/35

With the successful completion of this project, which complemented the "Restoration and Conservation of the Roman Odeum of Patras" project, the archaeological site of this important monument was radically transformed, aesthetically upgraded, and fully utilized. The Odeum, a landmark of the city's cultural life, now dominates the historic center of Patras as an indisputable witness - along with the recently illuminated Roman Stadium - of the cultural and economic flourishing of Colonia Augusta Achaica Patrensis.

*Φωτισμός ανάδειξης πρόσοψης
σκηνικού οικοδομήματος
Enhancement lighting of the facade
of the stage building*

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ / SELECTED BIBLIOGRAPHY

Αντωνάτος Α., «Το Ωδείο της αρχαίας Νικόπολης», στο *Νικόπολις Β΄, Πρακτικά του Δευτέρου Διεθνούς Συμποσίου για τη Νικόπολη* (11-15/9/2002), Ι, Πρέβεζα 2007, 347-360.

Βιτρούβιου, *Περί Αρχιτεκτονικής*, (μτφ. Π. Λέφας), βιβλίο ΙΙ και VI, Αθήνα 1997,1998.

Γιαλούρης Ν., «Αρχαιότητες Αχαΐας, Ι. Πάτραι», *ΑΔ* 16 (1960), Χρονικά, 136-137.

Ζαφειρόπουλος Ν., «Ανασκαφή Ωδείου Πατρών», *ΠΑΕ* 1957, 112-113.

Ζάχος Κ. κ.ά., *Το Ωδείο της Νικόπολης*, Αθήνα 2015.

Κουμούση Α. – Α. Μανιάκη, *Ρωμαϊκό Ωδείο Πατρών. Αποκατάσταση και συντήρηση*, Πάτρα 2023.

Μαστροκώστας Ε., «Ανασκαφή του Ωδείου Πατρών», *ΑΔ* 16 (1960), Χρονικά, 138-144, και *ΑΔ* 20 (1965), Χρονικά Β2, 220-222.

Ορλάνδος Α., «Αναστήλωσις και συντήρησις μνημείων», *ΠΑΕ* 1959, 242.

Ορλάνδος Α., «Αναστηλωτικά εργασίαι της Αρχαιολογικής Εταιρείας κατά το 1960», *ΠΑΕ* 1960, 342-3.

Ορλάνδος Α., *Το Έργον της Αρχαιολογικής Εταιρείας κατά το 1961*, 230-234.

Παπαποστόλου Ι. Α., «Θέματα τοπογραφίας και πολεοδομίας των Πατρών κατά τη Ρωμαιοκρατία», στο *Αρχαία Αχαΐα και Ηλεία, Πρώτο Διεθνές Συμπόσιο, Αθήνα 19-21/5/1989*, Αθήνα 1991, 305-320.

Παπαχατζής Ν. Δ., *Παυσανίου Έλλάδος Περιήγησις*, VII 20,6., Αθήνα 1980, 110-111.

Τριανταφύλλου Κ., *Ιστορικόν Λεξικόν Πατρών*, Πάτραι 1959, 726-728.

Adam J.-P., *La construction romaine. Matériaux et techniques*, Paris 1984.

Bronner O., *Corinth. The Odeum, CORINTH X*, Cambridge Mass. 1932.

Koumoussi A. – Theodoropoulou M., «Otranto type 1 amphora in Patras. Preliminary data on local production», *XIV International Congress (AIECM3), Ravenna 18-23/6/2024* (Πρακτικά υπό δημοσίευση).

Meinel R., *Das Odeion. Untersuchungen an überdachten antiken Theatergebäuden*, Frankfurt - Bern, 267-280.

Di Napoli V., *Teatri della Grecia romana: forma, decorazione, funzioni. La provincia d'Acaia* (ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 67), Atene 2013, 35-37, 129.

Rizakis A. D., «*Colonia Augusta Achaïca Patrensis*: Réaménagements urbains, constructions édilitaires et la nouvelle identité patréenne», στο A. D. Rizakis, Cl. E. Lepenioti (επιμ.), *Roman Peloponnese III, Society, economy and culture under the Roman empire: Continuity and innovation*, Αθήνα 2010, 136-138.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

- Διεύθυνση έργου, συντονισμός:**
Δρ. Αναστασία Κουμούση,
Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας
- Επίβλεψη:**
Δρ. Αναστασία Κουμούση, Αρχαιολόγος
Δρ. Σοφία Κασκαντίρη, Αρχαιολόγος, Κυριάκος Λουκάκης,
Πολιτικός Μηχανικός, Ελένη Χρήστου, Τεχνολόγος Μηχανικός,
Ιωάννης Μοσχονάς, Αρχιτέκτονας
- Συντήρηση αρχαιοτήτων:**
Κάτια Αντωνοπούλου, Κέλη Κατσιγιάννη,
Μαρία Κυριακοπούλου
- Σχεδιαστής:**
Μαρίνος Μαρινόπουλος
- Εξειδικευμένοι εργατοτεχνίτες:**
Ι. Αλεξόπουλος, Δ. Κουτσουβέλη, Αν. Παναγόπουλος,
Δ. Παπαγιαννόπουλος, Π. Σπηλιωτόπουλος, Μ.
Γιωργίopoulos, Μ. Μπερερή, Ν. Πετρόπουλος, Δ. Πλώτας
- Διαχειριστική υποστήριξη:**
Σεβαστιανή Γαϊτανίδου
- Οικονομική υποστήριξη:**
Φωτεινή Βουκελάτου
- Επιμέλεια έκδοσης:**
Δρ. Αναστασία Κουμούση
- Αγγλική μετάφραση:**
Ευρυδίκη Σκαρμούντζου
- Φωτογραφίες:**
Αρχείο ΕΦΑ Αχαΐας, Α. Κουμούση
- Αεροφωτογράφιση:**
Γιώργος Κυριακόπουλος
- Γραφιστικός σχεδιασμός, παραγωγή:**
HORIZON IKE

PROJECT CONTRIBUTORS

- Project Manager, Coordinator:**
Dr. A. Koumoussi,
Director of the Ephorate of Antiquities of Achaea
- Supervision Team:**
Dr. A. Koumoussi,
Dr. S. Kaskantiri, Archaeologists,
K. Loukakis, Civil Engineer, E. Christou, Technical Engineer,
I. Moschonas, Architect
- Antiquities Conservators:**
K. Antonopoulou, K. Katsigianni,
M. Kyriakopoulou
- Drawings:**
M. Marinopoulos
- Specialized Workers:**
J. Alexopoulos, D. Koutsouveli, A. Panagopoulos,
D. Papagiannopoulos, P. Spiliotopoulos, M. Bereri,
M. Giorgiopoulos, N. Petropoulos, D. Plotas
- Administrative support:**
S. Gaitanidou
- Financial support:**
F. Voukelatou
- Editing:**
Dr. Anastasia Koumoussi
- English translation:**
E. Skarmountzou
- Photographs:**
Archive of the EphA of Achaea, A. Koumoussi
- Aerial photography:**
G. Kyriakopoulos
- Graphic design, production:**
HORIZON IKE

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
HELLENIC REPUBLIC
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MINISTRY OF CULTURE

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας

Αλεξ. Υψηλάντου 197, Πάτρα
Τηλ: 2610 275070
e-mail: efaacha@culture.gr
<https://www.efaacha.gr>

Ephorate of Antiquities of Achaia

197 Alex. Ypsilantou st., Patras
Tel: +30 2610 275070
e-mail: efaacha@culture.gr
<https://www.efaacha.gr>

Απαγορεύεται η ολική ή μερική ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου, των φωτογραφιών και των σχεδίων της έκδοσης χωρίς έγγραφη άδεια από την αρμόδια Υπηρεσία
No part of this book (text, photos, drawings) may be reproduced or transmitted or republished without prior permission in writing from the issuing Authority

